

LAIKINASIS VILNIAUS LIETUVIŲ KOMITETAS

Laikinasis Vilniaus lietuvių komitetas išrinktas 1919.04.22 Vilniuje visuotinio lietuvių susirinkimo, kuris pavedė komitetui atstovauti lietuvius ir ginti jų teises. Pirmąjį komitetą sudarė: M. Biržiška – pirmininkas, kun. J. Tumas Vaižgantas – vicepirmininkas, I. Jonynas- sekretorius, Pr. Tamošaitis – išdininkas, nariai J. Basanavičius, D. Alseika, B. Biržiškienė, S. Čiurlionienė, V. Matulaitis, O. Mašiotienė, A. Žmuidzinavičius.

Pasibaigus I Pasauliniam karui, komitetas daugeliui lietuvių padėjo reemigruoti į savąjį kraštą. 1919.04.27 LVLK atstovai M. Biržiška, Pr. Mašiotas ir I. Jonynas įteikė vyriausiajam lenkų vyriausybės komisarui Osmolskiui komiteto raštą, reikalaujanti lietuviams žodžio, spaudos ir susirinkimų laisvės, prašė grąžinti užgrobtus lietuvių kultūros turtus: knygas, rankraščius, spausdinimo mašinas ir kt. Pateiktoje deklaracijoje komitetas išdėstė savo tikslus ir veikimo būdus: komitetas atstovaus ir gins Rytų Lietuvos lietuvių reikalus, tvarkys lietuvių draugijų veiklą, remis lietuvių švietimą, globos iš Rusijos grįžtančius lietuvius, teiks lietuviams reikalingus patarimus ir visokeriopą pagalbą.

1920 m. Lietuvos valdžios įstaigoms įsikūrus Vilniuje, LVLK nustojo veikęs, 1920.10.10 Želigovskio kariuomenei vėl užėmus Vilnių, lietuvių susirinkimas išrinko antrąjį LVLK, kurio pirmininkas buvo Pr. Augustaitis. Komitetas nutarė, kad Vilniaus krašto lietuviai turi boikotuoti rinkimus į Vilniaus lenkų seimą ir pranešė lenkų valdžiai, jog Vilniaus krašto lietuviai rinkimuose nedalyvaus.

1922.01.20 buvo pradėtos kratos ir suėmimai, atimtas LVLK antspaudas, tremiami, uždaromi į Lukiškių kalėjimą komiteto valdybos nariai.

1922.02.12 Šv. Mikalojaus parapijos salėje įvyko visuotinis Vilniaus lietuvių protesto susirinkimas prieš lietuvių persekiojimus ir trėmimus. Į ištremtų LVLK narių vietą išrinkti K. Stašys – pirmininkas ir kun. Vl. Jezukevičius.

LVLK nusiuntė Tautų Sąjungai raštą, kuriuo informavo apie Vilniaus krašto lietuvių persekiojimus, o taip pat dokumentą vyriausybei Varšuvoje, kuriame buvo suregistruoti lietuvių mokyklų ir spaudos persekiojimai, lietuvių įstaigų mėtymas, teisių atėmimas lietuviams gydytojams, provokacijos, suėmimai, tardymai, kalinimas, trėmimai iš Vilniaus krašto ir kt.

1923.05.27 komitetas gavo lenkų valdžios įsakymą išvažiuoti iš Vilniaus, bet LVLK nepakluso, o 1924 m. nusiuntė memorandumą Žmogaus teisių lygai Paryžiuje, kuri pasmerkė lenkų terorą užgrobtose Lietuvos, Gudijos ir Ukrainos žemėse. 1925.03.03 LVLK protestavo dėl sudaryto Lenkijos konkordato su Vatikanu, kuriuo sustiprinta lenkų įtaka Vilniaus ir Suvalkų krašto bažnyčiose. LVLK siuntė protestus Varšuvos

seimo ir senato švietimo komisijai prieš švietimo ministro Grabowskio ir Vilniaus švietimo globėjo Gašiarowskio lietuvių gimnazijoms taikomus suvaržymus, protestavo dėl 36 lietuvių mokyklų uždarymo, prieš lenkų administracinės valdžios prievartą (piniginėmis baudomis ir kalėjimu) mokytį vaikus lenkiškose mokyklose. 1927 m. lenkų administracijai vykdant masinius lietuvių areštus, LVLK rinko aukas, šelpė kalinius, rūpinosi jų išlaisvinimu.

1927.10.05 protestuota uždarius lietuvių mokytojų seminariją ir 49 pradžios mokyklas.

1928 m. D. Alseikai pasitraukus iš komiteto, pirmininko pareigas perėmė K. Stašys. Jo iniciatyva LVLK 1928.05.25 įteikė memorandumą popiežiaus nuncijui Varšuvoj apie Vilniaus ir Lomžos (Seinų) vyskupijose lietuvių katalikų skriaudas. Jame buvo sužymėti faktai, kad Vilniaus kurijoje nėra nei vieno kunigo lietuvio, arkivyskupo R. Jalbrzykowskio įsakymu grynai lietuviškose parapijose (Švenčionių, Adutiškio, Daugėliško ir kt.), įvestos pamaldos lenkų kalba, lietuviai kunigai iškeliami į nelietuviškas parapijas, o į lietuvių parapijas skiriami nemokantys lietuvių kalbos.

Vilniaus vaivada Bocianskis 1935.12. 20 uždraudė komitetui vadintis ligšioliniu vardu. Jis buvo pakeistas į Tautinį Vilniaus lietuvių komitetą. Lenkų administracija darė kratas komiteto raštinėje ir įvairių organizacijų archyvuose, komiteto pirmininko K. Stašio bute. Pagrobta komiteto raštinės knygos, K. Stašio numizmatikos privatus rinkinys. Komiteto pirmininkas buvo uždarytas į Lukiškių kalėjimą, jam sudaryta byla. Rengdama nuotaikas būsimam 1938 m. ultimatumui Lietuvai, lenkų administracija šią bylą plačiai garsino lenkų periodinėje spaudoje. Tai buvo ne tiek K. Stašio, kiek Vilniaus krašto lietuvių byla. Lenkų valdžia lietuvių tarpe norėjo nuslėpti bylos eigą, nes artėjant teismui, 1937.11. 04 sulaikytas didžiausias Vilniaus lietuvių laikraštis – „Vilniaus rytojus“. Teismas K. Stašį nubaudė vieneriems metams sunkių darbų kalėjimo ir 10 000 zlotų bauda. Administracijos įstaigos vėliau paskyrė ir 120 000 zlotų baudos už tariamai nesumokėtus pajamų mokesčius. Labdaros ir kitoms lietuvių draugijoms paskirti kuratoriai galutinai likvidavo lietuvių kultūrinius židinius. Likviduoto TVLK ir kitų draugijų atstovai 1938 įteikė memorandumą ministrui pirm. pavaizduodami to meto lietuvių kultūrinę būklę, prašė leidimo veikti uždarytomis draugijoms. Memorandumą pasirašę asmenys buvo lenkų administracijos nubausti už tariamą lenkų valstybės įžeidimą.

Laikinajam Vilniaus lietuvių komitetui įvairiu metu vadovavo:

M. Biržiška 1919.04.22 – 1922.02.05,

D. Alseika 1923-28,

K. Stašys 1922, 1928.01.20 – 1937.02.16.

>>>>(Lietuvių enciklopedija T34, Bostonas, 1966.p 157-159)>>>>>